

کلان پروژه اصطلاح نامه

تدوین اصطلاح نامه جامع علوم اسلامی یکی از مأموریت های ویژه پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی در جهت توانمند سازی علوم اسلامی است. انجام این مأموریت ویژه بر عهده پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی گذاشته شده است. این پژوهشکده قبل از شروع به تدوین اصطلاح نامه در حوزه های علوم اسلامی اقدام به تعریف حوزه مأموریت خود (تعریف و تبیین محدوده علوم اسلامی) نمود. دلیل مطلب این بود که تعیین مصداق علوم اسلامی کاری دشوار است زیرا بعضی از علوم مثل علم منطق که هم اینک در میان مسلمانان مورد توجه است قبل از ظهور اسلام نیز سابقه داشته است. بدیهی است توانمند سازی علوم اسلامی متوقف بر تدوین اصطلاح نامه در همه حوزه هایی است که به نوعی دین اسلام و متفکران اسلامی در شکل گیری، توسعه و تعمیق آن نقش داشته اند. بر همین اساس پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی تدوین اصطلاح نامه در حوزه های علوم اسلامی و حوزه های وابسته را در محدوده مأموریت خود قرار داد؛ مراد از «**علوم اسلامی و حوزه های وابسته**» علوم و معارفی است که:

۱- اسلام در تأسیس آن دخالت داشته است (محصول دین اسلام است). مانند: علوم قرآن، علوم حدیث، فقه، اصول فقه، تاریخ اسلام و...

۲- دانشمندان اسلامی در رشد و پرورش آن نقش داشته اند، مانند: فلسفه، منطق و...

۳- دانشمندان مسلمان دارای مبانی اختصاصی (برخاسته از اسلام) در آن حوزه هستند، مانند: حقوق، بخشی از فلسفه های مضاف مثل فلسفه اخلاق و...

نکته دیگری که این پژوهشکده آن را جزء مأموریت اصلی خود قرار داد، باز نگری مستمر اصطلاح نامه های تدوین شده است و این مطلب در واقع جزء ماهیت اصطلاح نامه ها است. اصطلاح نامه علوم اسلامی بعد از تدوین، به سه جهت نیازمند پشتیبانی و بازنگری مستمر است:

الف- بدلیل بدیع بودن اصطلاحنامه نگاری در حوزه علوم اسلامی، وجود نقص و کاستی امری طبیعی است، از طرفی اهمیت آن و کثرت کاربران و مخاطبان آن اقتضاء می کند که عیوب و نواقص کار در سریع ترین زمان ممکن کشف و برطرف شود.

ب- به سبب سرعت پیشرفت علوم و آهنگ رو به رشد تولید علم در همه عرصه ها - از جمله علوم اسلامی و حوزه های وابسته - که نتیجه آن افزایش مستمر اطلاعات و جعل اصطلاحات جدید و در مواردی - تغییر روابط اصطلاحنامه ای است. به همین جهت دائماً باید سیر تحول و پیشرفت این علوم را رصد کرد تا اصطلاحنامه تولیدی پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی کارآمد، همیشه پاسخگو و روزآمد باشد.

ج- به دلیل استفاده بیش از ۳۰ مرکز پژوهشی (داخلی و بین المللی) از اصطلاحنامه های تولیدی این پژوهشکده، با تعاملات سازنده و مستمر میتوان علاوه بر به روز رسانی اصطلاحنامه ها و کشف و رفع نواقص احتمالی، از ظرفیت ایجاد شده در مسیر نشر و اشاعه فرهنگ اسلام ناب محمدی بیشترین بهره را برد.

۱. آثار منتشر شده

اصطلاح نامه علوم قرآنی

این پژوهش به همت گروه پژوهشی علوم قرآنی در سال ۱۳۷۳ و با همکاری اساتید مشاور آغاز گردید و در سال ۱۳۷۶ به پایان رسید، که در یک جلد با ۴۶۸ صفحه و ۴۱۵۱ اصطلاح به چاپ رسیده است. مجموعه فوق، با مراجعه به بیش از ۳۰۰ منبع علوم قرآنی استخراج و به سه بخش الفبایی، نظام یافته و ترسیمی تنظیم شده است.

در بخش الفبایی، هر یک از اصطلاحات در حوزه علوم قرآنی معین شده، و روابط معنایی آن با باقی اصطلاحات مشخص شده است.

در بخش نظام یافته نمای اصطلاحات علوم قرآنی از عام ترین اصطلاح به همراه مترادفها، اخصها و وابستهها تا خاص ترین آن تنظیم یافته است، به نوعی که می توان مجموعه اصطلاحات علوم قرآنی را به صورت رده بندی شده با همه اطلاعات فرعی در این بخش ملاحظه کرد.

بخش ترسیمی، دست رسی به رده های اعم و اخص را به صورت منظم و رده بندی شده ممکن کرده که حوزه فعالیت این اثر، علوم قرآنی است و شامل معارف قرآنی نمی شود.

اصطلاح نامه فلسفه اسلامی

حوزه فعالیت این اصطلاح نامه تمامی مکاتب فلسفه اسلامی، یعنی فلسفه مشاء، حکمت اشراق «حکمت متعالیه» را شامل می شود.

این تحقیق توسط گروه پژوهشی فلسفه اسلامی در سال ۱۳۷۳ با همکاری اساتید مشاور شروع شد و در سال ۱۳۷۶ به پایان رسید، که در دو جلد با ۱۲۸۹ صفحه و ۲۳۰۰۰ اصطلاح به چاپ رسیده است. مجموعه فوق، با مراجعه به بیش از ۱۲۲ منبع فلسفی استخراج و به صورت الفبایی تنظیم و چاپ شده است.

این تحقیق توسط گروه پژوهشی منطق در سال ۱۳۷۷ با هم‌کاری اساتید مشاور شروع و در سال ۱۳۸۱ به پایان رسید، و در یک جلد با ۴۴۰ صفحه و ۶۳۲۷ اصطلاح به چاپ رسیده است. مجموعه فوق با مراجعه به بیش از ۴۳ منبع منطقی استخراج و به سه بخش الفبایی، نظام یافته و ترسیمی تنظیم شده است. نمایش الفبایی ساده ترین نمایش اصطلاحات است که در آن هر اصطلاح در ردیف الفبایی خود قرار گرفته و اطلاعات مربوط را به نمایش می‌گذارد. نمایش نظام یافته اصطلاحات از عام ترین اصطلاح به خاص ترین آن صورت می‌گیرد؛ البته، مترادف‌ها و وابسته‌ها نیز در آن نمودار می‌گردد. نمایش ترسیمی در این روش تنها اصطلاحات مرجح و موجود در سلسله مراتب علم (اعم و اخص) نمایش داده می‌شود. این اصطلاح نامه در حوزه علم منطق، فهرستی منظم از واژه‌های کلیدی و کاربردی آن حوزه به همراه روابط معنایی بین آن‌ها را ارائه می‌دهد. هدف اساسی و کاربردی آن تهیه طرحی از حوزه این علم برای نشان دادن روابط منطقی میان مفاهیم اصطلاحات و ترسیم کلی و مجموعی از ساختار آن است که در سازمان دهی اطلاعات منطق به خصوص در روش‌های رایانه بسیار کار آمد است و نظام نمایه سازی را نیز پشتیبانی کلید واژه ای می‌نماید.

اصطلاح نامه کلام اسلامی

این پژوهش به همت گروه پژوهشی کلام اسلامی در سال ۱۳۷۵ و با هم‌کاری اساتید مشاور آغاز گردید و در سال ۱۳۸۲ به پایان رسید، که در دو جلد با ۱۱۱۶ صفحه و ۱۴۸۱۴ اصطلاح به چاپ رسیده است. مجموعه فوق، با مراجعه به بیش از ۱۸۱ منبع کلام اسلامی استخراج و به سه بخش الفبایی، نظام یافته و ترسیمی شکل گرفته است. نمایش الفبایی، ساده ترین روش نمایش اصطلاحات است که در آن هر اصطلاح در ردیف الفبایی خود قرار گرفته و اطلاعات مربوط را به نمایش می‌گذارد. نمایش نظام یافته، اصطلاحات از عام ترین اصطلاح و خاص ترین آن صورت می‌گیرد؛ البته، مترادف‌ها و وابسته‌ها نیز در آن نمودار می‌گردد. نمایش ترسیمی، در این روش تنها اصطلاحات مرجح و موجود در سلسله مراتب علم (اعم و اخص) نمایش داده می‌شود. این اصطلاح نامه در حوزه علم کلام اسلامی، فهرستی منظم از واژه‌های کلیدی و کاربردی آن حوزه به همراه روابط معنایی بین آن‌ها را ارائه می‌دهد. هدف اساسی و کاربردی آن تهیه طرحی از حوزه این علم برای نشان دادن روابط منطقی میان مفاهیم اصطلاحات و ترسیم کلی و مجموعی از ساختار آن که در نظام‌های نمایه سازی کارآمد است و در سازمان دهی اطلاعات کلام اسلامی به ویژه در اطلاعات رایانه‌ای بسیار کارساز است.

اصطلاح نامه اصول فقه

این تحقیق توسط گروه پژوهشی اصول فقه در سال ۱۳۷۴ با همکاری اساتید مشاور آغاز گردید و در سال ۱۳۷۸ به پایان رسید، که در یک جلد با ۴۰۳ صفحه و ۵۳۹۴ اصطلاح به چاپ رسیده است. مجموعه فوق، با مراجعه به بیش از ۱۸۰ منبع اصولی استخراج و به سه بخش الفبایی، نظام یافته و ترسیمی تنظیم شده است. در بخش الفبایی هر یک از اصطلاحات مربوط به اصول فقه در ردیف الفبایی خود قرار گرفته و روابط پیشینی اصطلاح نامه ای میان آن و باقی اصطلاحات در حوزه فقه معین شده است. در بخش نظام یافته تمامی اصطلاحات اصول فقه از عام ترین اصطلاح به همراه مترادف‌ها، اخص‌ها و وابسته‌ها تا خاص ترین آن تنظیم یافته است به نوعی که می‌توان مجموعه اصطلاحات اصول فقه را به صورت رده بندی شده با همه اطلاعات فرعی در این بخش ملاحظه کرد. بخش سلسله مراتبی دسترسی به رده‌های اعم و اخص را به صورت منظم رده بندی با تعیین لحاظ ممکن نموده است.

اصطلاح نامه اخلاق اسلامی

تدوین اصطلاح‌نامه اخلاق اسلامی در سال ۱۳۷۶ با هم‌کاری اساتید مشاور آغاز گردید و تحقیق آن در سال ۱۳۸۲ به پایان رسید. این مجموعه حاوی ۴۷۲۸ اصطلاح است که با مراجعه به ۱۷۵ منبع اخلاقی در سه بخش الفبایی، نظام یافته و ترسیمی تنظیم گردیده و چاپ و نشر گردید.

اصطلاح نامه علوم حدیث

تدوین اصطلاح‌نامه علوم حدیث در دو بخش اصطلاحات و اعلام رجالی در اواخر سال ۱۳۷۶ با هم‌کاری استادان مشاور شروع شده و تحقیق آن در بخش اصطلاحات در سال ۱۳۸۲ به پایان رسید. این مجموعه حاوی ۸۱۰۰ اصطلاح و افزون بر ۱۲۰۰۰ اعلام رجالی با روابط خاص خود است که بیش از ۳۰۱۰۰ واژه را در بر گرفته و با مراجعه به ۱۲۰ کتاب علوم حدیثی استخراج گردیده و بخش اصطلاحات آن چاپ و نشر گردید.

اصطلاح نامه معارف مهدوی

تدوین اصطلاح نامه معارف مهدوی از سال ۱۳۹۰ آغاز و در سال ۱۳۹۳ به پایان رسید. این مجموعه حاوی ۲۰۰۰ اصطلاح در حوزه معارف مربوط به وجود مقدس امام زمان (عج) است که در سال ۱۳۹۳ در قالب ویکی معارف مهدوی توسط ریاست دفتر تبلیغات اسلامی رونمایی گردید.

اصطلاح نامه اصلاح الگوی مصرف

طرح تدوین اصطلاح نامه اصلاح الگوی مصرف در تیرماه ۱۳۸۸ آغاز و با مطالعه ۱۵ کتاب و بیش از چهارصد مقاله و پس از طی مراحل تحقیق در سال ۱۳۸۹ منتشر گردید. (تعداد کل واژه‌ها: ۱۱۹۲، تعداد واژه‌های راس: ۱۵، تعداد واژه‌های مرجح ۹۸۸، تعداد واژه‌های نامرجح ۲۰۴، تعداد واژه‌های اعم ۲۴۵، تعداد واژه‌های وابسته ۷۰۷)

تدوین اصطلاح نامه فقه به جهت گستردگی و تنوع موضوعات فقهی و وسعت منابع از شیعه و سنی، و نیز حساسیت ویژه‌ای که درباره این علم وجود دارد، متوقف بر تدوین اصطلاح نامه‌های سایر علوم اسلامی گردید تا از تجارب آن‌ها استفاده شده و راه تدوین اصطلاح نامه فقه آسان‌تر گردد. لذا طرح تدوین آن در سال ۱۳۷۶ و پس از تدوین اصطلاح نامه‌های دیگر علوم اسلامی مطرح و تصویب شد و تدوین آن از سال ۱۳۷۸ با هم‌کاری اساتید مشاور شروع و با بررسی بیش از ۵۰۰ عنوان کتاب فقهی اعم از شیعه و سنی، تحقیق آن به انجام رسیده و تکلیف ۵۰ باب فقهی با بیش از ۵۰۰۰۰ اصطلاح به همراه روابط آن (رابطه مترادف، اعم و اخص، وابسته، تعیین مشترکات لفظی، ذکر یادداشت دامنه و لحاظ تقسیم) معین شد و پس از طی مراحل تحقیق که عبارتند از: منبع‌گزینی، ارزش‌گذاری و درجه‌بندی آنها، تحقیق و استخراج اصطلاحات، ایجاد روابط بین اصطلاحات، بازنگری و اصلاحات لازم، بررسی و تصویب نهایی؛ این موارد به دست آمد: تعداد کل واژه‌ها: ۵۱۴۹۵، تعداد واژه‌های راس: ۱۲، تعداد واژه‌های مرجح ۴۲۰۳۲، تعداد واژه‌های نامرجح ۹۳۹۰، تعداد واژه‌های اعم ۸۲۳۳، تعداد واژه‌های وابسته ۳۷۲۳۵ و تعداد واژه‌های اخص ۴۱۸۰۹.

۲. آثار در دست نشر

ویرایش اصطلاح نامه علوم قرآنی

اصطلاح نامه مسائل جدید کلامی

تدوین اصطلاح‌نامه مسائل جدید کلامی از سال ۱۳۸۶ با هم‌کاری استادان مشاور شروع شده و تحقیق آن در سال ۱۳۹۳ به پایان رسید. این مجموعه حاوی ۶۰۰ اصطلاح از ۴۰ کتاب کلام جدید است که همه مراحل آن به اتمام رسیده و آماده چاپ و نشر است.

اصطلاح‌نامه حقوق جزای اختصاصی؛

اصطلاح‌نامه حقوق جزای عمومی؛

۳. آثار آماده جهت نشر:

اصطلاح‌نامه اعلام رجالی (اصطلاح نامه راویان حدیث)

تدوین اصطلاح نامه راویان حدیث در سال ۱۳۸۲ آغاز و پس از طی مراحل تحقیق در سال ۱۳۹۰ آماده انتشار گردید؛ که در حال حاضر در مرحله پیگیری جهت چاپ قرار دارد.

۴. پروژه‌های در دست تحقیق

اصطلاح‌نامه ادیان.

به روز رسانی اصطلاح نامه ها

- ویرایش اصطلاح نامه اخلاق اسلامی

- ویرایش اصطلاح نامه کلام اسلامی